

CORUL DE PREOTESE AL EPISCOPIEI DE UNGHENI ȘI NISPORENI – UN COLECTIV INEDIT ÎN PEISAJUL ARTEI CORALE AUTOHTONE

THE PRIESTESSES CHOIR OF THE UNGHENI AND NISPORENI EPISCOPATE – A UNIQUE GROUP IN THE FIELD OF LOCAL CHORAL ART

HRISTINA BARBANOI¹⁴,

doctor în studiul artelor și culturologie, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

**CZU: 783.087.68(478)
784.96**

Articolul de față prezintă rezultatele cercetării activității unui colectiv coral inedit din peisajul artei corale autohtone. Este vorba despre un colectiv coral bisericesc, care are ca membri preotesele clericilor ce slujesc în parohiile din orașele Ungheni, Călărași, Hâncești și Nisporeni, înființat în anul 2011 la inițiativa și cu binecuvântarea Episcopului Petru de Ungheni și Nisporeni. Articolul oferă date exacte referitoare la formarea acestui colectiv, evidențiind caracterul unic al activității sale.

Cuvinte-cheie: artă corală, cântare bisericească, muzică omofono-armonică, muzică de strană, colectiv coral, tradiție

This article presents the results of the research of the activity of a unique choral collective from the local choral art landscape. It is about a church choral collective, which has as members the priestesses of the clerics who serve in the parishes of the cities of Ungheni, Călărași, Hâncești and Nisporeni, established in 2011, on the initiative and with the blessing of Petru, Bishop of Ungheni and Nisporeni. The article presents data from the activity of this collective and comes to emphasize its uniqueness.

Keywords: choral art, church songs, homophone-harmonic music, pew music, choral collectives, traditions

*Lăuda-Te-voi, Doamne, cu toată inima mea, că ai auzit cuvintele gurii mele
și înaintea îngerilor îți voi cânta [1 p. 631, Psalmul 137, vers. 1]*

*Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești,
lăudând și cântând Domnului, în inimile voastre
[1 p. 1331, Efeseni, cap. V, vers. 19]*

Muzica bisericească s-a impus dintotdeauna ca o artă cu subtile variațiuni de relief sonor, capabilă să pătrundă sufletele ascultătorilor cu o emoție pură, care predispune spre contemplarea celor sfinte. Ea este plină de expresivitate melodică și de frumusețe a sonorităților armonice care fac ca rugăciunea să se înalțe cu mai mare ușurință către Tatăl nostru Cel din Ceruri.

¹⁴ E-mail: gajim.khrystina@yahoo.com

Obiceiul de a însoți rugăciunea cu melodii vine de la însuși Mântuitorul, care, la *Cina cea de Taină*, împreună cu apostolii, „după ce au cântat laude, au ieșit la Muntele Măslinilor”, așa cum ne comunică evanghelistul Matei [1 p. 1132, Matei, cap. XXVI, vers. 30]. Acesta este, poate, cel mai vădit exemplu cuprins în Sfintele Scripturi, care indică necesitatea utilizării cântărilor în cadrul cultului divin. „De atunci, secole la rând, Biserica Ortodoxă de pretutindeni păstrează și transmite aceleași cântări în sensul tradiției creștine, dar mereu altele ca aspect artistic, prin adaptarea lor la timpurile actuale” [2 p. 12].

Arta corală religioasă basarabeană este un exemplu viu care ilustrează tradițiile stilistice ale cântărilor sacre bisericești în toată splendoarea și diversitatea lor. „Nicăieri în altă parte procesul de moștenire și acumulare a practicilor muzicale, așa cum s-au afirmat prin veacuri, nu și-a găsit o realizare mai convingătoare ca în muzica sacră din bisericile Moldovei de peste Prut. Tocmai aceste moșteniri au imprimat cântării religioase de la noi trăsătura specifică, care poate fi exprimată, în primul rând, prin păstrarea cu fidelitate a individualității naționale”, – ne relatează muzicologul Parascovia Rotaru în unul din articolele sale [3 p. 31].

Astfel, astăzi, în bisericile noastre răsună creații de diferite stiluri și proveniență, „aici răsună melodii tradiționale vechi, cântări semnate de compozitori autohtoni, dar și ale celor ruși, bulgari, sârbi, români. Aici cântarea omofonă și cea polifonă, adică pe mai multe voci, au coexistat și s-au susținut reciproc, transformându-se în tradiție, care a dăinuit în timp și se păstrează până astăzi. Toate acestea conturează unitatea muzicii religioase din bisericile noastre, unitate accentuată și de păstrarea celor trei limbi, prin care, de-a lungul veacurilor, s-a manifestat slujirea dumnezeiască a strămoșilor: greaca, slavona și româna” [3 p. 33].

Dacă, până la începutul sec. XIX, cântarea bisericească de la noi se baza pe monodia psaltică de tradiție bizantină, atunci, odată cu încheierea *Tratatului de Pace* de la București între ruși și turci și anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (în anul 1812), treptat, în bisericile de la noi începe să răsună muzică corală multivocală, împreună cu rugăciuni în limba slavonă.

Muzica corală pe mai multe voci a bisericii ruse a imprimat slujbelor religioase basarabene un specific aparte, precum: festivitatea, solemnitatea, măreția. Un rol deosebit de important în procesul dezvoltării artei corale bisericești autohtone l-au avut școlile duhovnicești. Vom menționa aici deschiderea în anul 1889 la Chișinău a *Școlii de Muzică Bisericească din Basarabia*, care a funcționat până în 1944, doar că, între timp, i se schimbă denumirea în *Școala de cântăreți* – instituție ce a pregătit un număr impunător de cântăreți, care, de-a lungul anilor, au fost prezenți în majoritatea stranelor bisericești din ținuturile natale. Menționăm însă că meritul substanțial în afirmarea artei corale autohtone, în special, a celei religioase, revine

Seminarului Teologic din Chișinău – cea mai veche instituție statutar organizată, înființat în anul 1813. Mulți dintre foștii seminariști au excelat prin talentul lor de dirijori, compozitori, dar și pedagogi, care s-au arătat neobosiți în munca de instruire a cântăreților din diversele colective corale ale timpului [4 p. 25].

Dintre personalitățile autohtone care au marcat evoluția artei corale bisericești de la noi de-a lungul timpului menționăm compozitorii și dirijorii de coruri: Grigorie Lvovski (1830-1895, originar din părțile Sorociei, care, începând cu anul 1854, se află în fruntea Corurilor de la lavra *Alexandr Nevski* și Catedrala *Isakie* din Sankt-Petersburg), Mihail Bârcă (1888-1973, fost dirijor-adjunct al Corului Mitropolitan din Chișinău), Alexandru Cristea (1890-1942, profesor de dirijat coral și cântare bisericească în orașele Otaci, apoi Ismail, concomitent – dirijor al Corului Catedralei din localitate), dar mai ales Protoiereul Mihail Berezovschi (1868-1940), care s-a impus printr-o activitate pastorală și culturală de admirat [4].

Mihail Berezovschi a reușit să pătrundă în adâncul tainelor artei muzicale bisericești și să compună creații nemuritoare. Primul pas în acest sens a fost aranjarea pe note a melodiilor vechi, care, deși erau nelipsite din cadrul slujbelor dumnezeiești, continuau să fie transmise pe cale orală. Un alt aspect al activității sale a fost transcrierea melodiilor psaltice în notație liniară, păstrând-o paralel și pe cea veche, pentru a nu fi dată uitării. În lipsa creațiilor pe mai multe voci, M. Berezovschi recurge la armonizarea melodiilor psaltice. Într-un final, toate străduințele sale au dus la apariția cântărilor bisericești proprii. Prima culegere semnată de M. Berezovschi a fost *Octoihul* (1920), au urmat apoi *Imnurile Sfintei Liturghii* (1922), ale *Vecerniei și Utreniei* (1927), precum și creații pentru cele mai diferite ocazii religioase [5].

Venind la pupitrul dirijoral al Corului Mitropolitan de la Catedrala *Nașterea Domnului* din Chișinău în anul 1904, unde a activat până în anul 1938, Mihail Berezovschi a creat un model al corului bisericesc. Anume el a reușit să formeze primul cor profesionist de muzică bisericească din Basarabia. Făcând cunoștință cu creațiile de muzică sacră ale compozitorilor ruși, pe timpul când își perfecționa studiile în Rusia, M. Berezovschi a început să le traducă, introducându-le în repertoriul corurilor pe care le dirija. În așa fel, în Catedrala Mitropolitană din Chișinău au început să răsune creațiile lui Arhanghelski, Vedel, Makarov, Vinogradov, Bortneanski ș.a., creații care sunt cântate și astăzi în aceleași variante cum au fost lăsate de către acest mare compozitor al neamului.

Un alt merit deosebit al lui Mihail Berezovschi este reforma corului bisericesc autohton, înfăptuită în anul 1919, prin introducerea vocilor feminine, urmând, în acest sens, exemplul lui Gavriil Musicescu, care a făcut același lucru în anul 1895 la Corul Mitropolitan al Catedralei din

Iași, pe care îl conducea. Totuși, trebuie să menționăm că primul care a realizat această reformă în muzica corală bisericească este Alexandr Andreevici Arhanghelski (1846-1924), care, în anul 1880, cu acordul puterilor bisericești ruse, a înlocuit în corurile bisericești vocile bărbătești prin voci feminine – acțiune care a fost apreciată ca o adevărată reformă în cântarea bisericească [5 p. 286].

În prezent, în țara noastră există mai multe colective corale bisericești cu nume sonor, care înfrumusețează bisericile și mănăstirile din țara noastră, dintre care menționăm: Corul de băieți al *Mănăstirii Curchi*, Corul de băieți al *Mănăstirii Căpriana*; Corul Catedralei *Nașterea Domnului*, Corul Bisericii *Sfântul Nicolae*, Corul Bisericii *Sfântul Dumitru* din Chișinău ș.a. în rândul cărora, ca un colectiv coral inedit, s-a impus atenției credincioșilor Corul de Preotese al *Episcopiei de Ungheni și Nisporeni*.

Corul de Preotese al Episcopiei de Ungheni și Nisporeni a fost înființat în anul 2011 (la 27 iunie), din inițiativa și cu binecuvântarea Preasfințitului Petru, Episcop de Ungheni și Nisporeni. După cum ne-a istorisit Preasfinția Sa, ideea creării unui asemenea colectiv coral îi aparține în totalitate, este una absolut originală și, cu siguranță, un cor în asemenea componență nu s-a mai pomenit, nici la noi în țară, dar nici în afara ei.

Preasfințitul Petru a întemeiat acest cor din dorința de a le pune în valoare pe doamnele preotese, care, la rândul lor, alături de preoți, au o misiune importantă în parohiile în care slujesc. Un al doilea scop a fost cel de a apropia familiile de preoți din Episcopia de Ungheni și Nisporeni și, astfel, a crea o comunitate strânsă, care conlucrează și se ajută reciproc. Un aspect nu mai puțin important: prin întemeierea acestui cor s-a urmărit scopul ca doamnele preotese, care, la rândul lor, conduc corurile din bisericile parohiilor în care slujesc ca preoți soții lor, să fie instruite la un nivel profesionist, în vederea însușirii corecte a glasurilor bisericești, îmbogățirii repertoriului coral etc. Totodată, prin întemeierea acestui colectiv coral s-a dorit înființarea unui colectiv care să dea răspunsurile la Liturghiile Arhieresti oficiate pe teritoriul Episcopiei.

Din start, în fruntea corului a fost numită în calitate de dirijor dna Irina Vizitiu-Gajim, absolventă a Liceului Republican de Muzică „Ciprian Porumbescu” din Chișinău, unde a studiat muzica timp de 12 ani. Dna Irina Vizitiu-Gajim a fost familiarizată cu arta corală încă din fragedă copilărie – ea însăși fiind fiică de preot (fiica preotului-mitrofor Ioan Gajim), a fost inițiată în tainele muzicii bisericești de către mama sa (preoteasa Larisa Gajim) la strana bisericii cu hramul *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil* din satul Todirești, raionul Ungheni, apoi a fost

coristă în *Corul Mitropolitan de copii* din Chișinău, iar în anii studenției – coristă în *Corul Mănăstirii Sfântul Ștefan cel Mare* din orașul Suceava, România.

Studiile serioase și aprofundate în domeniul artei muzicale i-au permis dirijoarei acestui cor să adapteze diverse lucrări din repertoriul muzical-bisericesc și să realizeze aranjamente la 3 voci pentru Corul de Preotese pe care îl conduce. În cei 9 ani de activitate, repertoriul corului a ajuns să fie unul foarte divers și include creații omofono-armonice semnate de renumiți autori de muzică bisericească precum: D. Bortneanski, A. Vedel, P. Turceaninov, A. Lvov, N. Bahmetev, A. Arhanghelski, P. Vorotnikov, M. Vinogradov, M. Strokin, G. Lvovski, A. Kastalski, S. Smolenski, I. Popescu-Pasărea, Gavriil Musicescu, Nicolae Lungu, M. Berezovschi ș.a.

Un repertoriu atât de vast și divers este dovada afilierei culturii muzicale bisericești autohtone la tradițiile universale ale muzicii ortodoxe. De fapt, universalitatea este caracteristica de bază a imnografiei creștine, comunicată încă de primii mărturisitori ai credinței în Hristos [2].

În primii ani de activitate a acestui colectiv coral, prin susținerea Preasfințitului Petru Episcop de Ungheni și Nisporeni, s-au organizat cursuri de cântare bisericească (de vară și de iarnă) susținute de către dna Irina Vizitiu-Gajim. Aceste cursuri au fost o continuitate a practicii preotului Mihail Berezovschi, compozitor de muzică bisericească, înainte premergător al muzicii corale bisericești din spațiul basarabean, care, la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, desfășura în timpul verii cursuri pentru învățătorii și învățătoarele din școlile bisericești ale Eparhiei Chișinăului [5 p. 53-54, p. 437-440, p. 447; 6].

Cursurile de muzică bisericească susținute de către dna Irina Vizitiu-Gajim se țineau vara – la Mănăstirea Hâncu, iar iarnă – la Centrul Episcopal din Ungheni. În cadrul acestora au luat parte nu doar preotesele, ci și cântăreți de strană din bisericile Episcopiei de Ungheni și Nisporeni, ba chiar veneau cu solicitări de a lua parte la aceste cursuri și cântăreți de strană din alte episcopii.

În cadrul acestor cursuri erau studiate cântările bisericești de la diverse slujbe. După cum ne-a relatat însăși dna dirijoare Irina Vizitiu-Gajim, în cadrul cursurilor de vară erau însușite corect glasurile bisericești, conform Octoihului (după Obihodul Lvov-Bahmetev) și cântările *Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur*: lucrări noi de tip *Heruvic*, *Mila Păcii*, *Ectenii*, dar și alte cântări din rânduiala bisericească. Iar în cadrul cursurilor de iarnă se atrăgea o atenție specială lucrărilor muzical-bisericești din Postul Mare: *Canonul cel Mare* al Sfântului Andrei Criteanul, rugăciunile: *La râul Babilonului*, *Să se îndrepteze rugăciunea mea*, *Ușile pocăinței*, lucrări din *Liturghia mai înainte sfințită* (ca, de exemplu, *Acum puterile* care se cântă în loc de *Heruvic*) și *Liturghia Sfântului Vasile cel Mare* (lucrări precum: *De tine se bucură* care se cântă în loc de

Axionul *Cuvine-se cu adevărat*), diverse cântări din Săptămâna Patimilor (*Cinei Tale celei de Taină, Prohodul Mântuitorului*), dar și din rânduiala slujbelor Învierii (*Canonul Învierii, inclusiv Îngerul a strigat, Stihirile Învierii, Ceasurile Învierii* etc.).

Impactul practic al activității acestui colectiv coral este indubitabil unul pozitiv asupra întregii episcopii. Doamnele preotese care fac parte din acest cor au posibilitatea să însușească noi creații corale bisericești, pe care le învață mai apoi cu membrii corurilor din propria parohie, pe care acestea le conduc. Totodată, dirijoaarea corului, depune eforturi constante să persevereze și să-și îmbunătățească maniera dirijorală, aprofundându-și studiile în domeniu, ceea ce îi permite să lucreze cu preotesele la un nivel profesionist. Astfel, preotesele au ocazia să însușească aspecte importante pentru cântul coral, precum este emiterea corectă a sunetului, importanța dicției și alte asemenea aspecte.

Între timp, prin susținerea nemijlocită a Episcopului Petru, acest colectiv coral a reușit să înregistreze și 4 CD-uri: *Ridica-voi ochii mei la ceruri* (septembrie 2012) – cu lucrări corale din cadrul Sfintei Liturghii; a urmat un CD de *Colinde* (noiembrie 2013) și două CD-uri cu lucrări laice, care se intitulează *Mergeai cu Crucea-n spate* și *Mamă dulce, mama mea* (10 iulie, 2017) [7].

Corul participă cu regularitate la slujbele arhieresti din ținutul Episcopiei. Anual, participă la *Festivalul de Colinde „Hristos se naște, slăviți-L”*, precum și la *Festivalul cântecului pascal „Hristos a înviat”*, organizate atât în orașul Ungheni cât și în alte localități din municipiile Ungheni, Nisporeni, Hâncești și Călărași. Merită a fi menționate și participările la: *Festivalul „Minunea nașterii lui Hristos”* (20 decembrie 2018), *Concertul dedicat Zilei Fecioriei și a Familiei fericite* (30 septembrie 2016, Chișinău), *Festivalul „Măinile Mamei”* (Hâncești 2018, Nisporeni 2019), *Conferința „Tânărul creștin și provocările contemporane”* (31 octombrie 2019, Ungheni) etc. Cu siguranță, în prezent, acest cor este unul dintre cele mai faimoase colective corale bisericești din țara noastră, al cărui renume a reușit să treacă și granițele țării.

În luna mai a anului 2015, de *Duminica Sfințelor Femei Mironosițe*, care se sărbătorește a treia duminică după Sfintele Paști, Corul de Preotese al Episcopiei de Ungheni și Nisporeni, într-o componentă mai restrânsă, a avut fericita ocazie de a sluji la *Biserica Sfântului Mormânt al Mântuitorului Iisus Hristos* din Ierusalim, dând răspunsurile la Liturghia de noapte, oficiată de către Patriarhul Ierusalimului împreună cu Episcopul Petru de Ungheni și Nisporeni și alți episcopi.

În anul 2017, în data de 29 octombrie, Corul de Preotese a participat la *Concertul dedicat Jubileului de 50 de ani a Preasfințitului Petru, Episcop de Ungheni și Nisporeni*, unde au cântat lucrări orchestrate și acompaniate de către Orchestra Simfonică Națională a *Companiei Teleradio-Moldova*, sub bagheta dirijorală a maestrului Gheorghe Mustea (în cadrul respectivului concert au interpretat piesa *Dacă Mama este vie* și romanța *A ruginit frunza din vii*). În dimineața aceleiași zile, corul a dat răspunsurile la slujba oficiată la Catedrala *Sfântul Pantelimon* de la Mănăstirea Hâncu, în prezența a 23 de înalți oaspeți – mitropoliți, arhiepiscopi și episcopi din Rusia, Ucraina și Moldova.

În luna mai a anului 2019, Corul de Preotese a avut prilejul de a cânta și la Catedrala *Cuvioasa Parascheva* din Iași, unde Sfânta Liturghie a fost transmisă în direct la *Radio-Trinitas*.

Aprecierile oficiale ale acestui colectiv coral inedit nu au întârziat să apară. În data de 18 mai 2019, Corul de Preotese a participat la *Festivalul-concurs internațional de muzică corală „Sărbătoarea Corului”*, ediția II, Bălți, unde au obținut Premiul I, iar dirijorul corului – dna Irina Vizitiu-Gajim – a primit o *Diplomă de Excelență pentru originalitatea aranjamentelor creațiilor corale interpretate în cadrul Festivalului-concurs*. Printre distincțiile dirijoarei mai menționăm: *Medalia Sfântul Alexandru Nevski de gradul II* (2014), *Medalia Bănulescu Bodoni – 200 de ani de la înființarea Eparhiei Chișinăului și Hotinului* (2015), *Medalia Icoana Maicii Domnului de la Hârbovăț de gradul I* (2017), *Medalia Sfântul Alexandru Nevski de gradul I* (2019).

Iată că astfel, dintr-o inițiativă atât de originală a Preasfințitului Petru, Episcop de Ungheni și Nisporeni, a luat naștere un colectiv coral ce reușește să aducă multă bucurie în sufletele credincioșilor care participă la slujbele divine. De altfel, în viețile multor creștini făclia credinței Preasfințitului Petru luminează puternic și deschide ochii duhovnicești pentru înțelegerea tainelor credinței și ale urmării lui Dumnezeu, având o viață pilduitoare și desfășurând o activitate foarte rodnică, inclusiv prin patronajul acestui Cor de Preotese. Astfel, Preasfințitul Petru împlinește în faptă cuvintele Sfântului Grigorie Dialogul, care zice: „Făcliile aprinse răspândesc lumina lor mai departe și, deși sunt într-un loc anume, dau lumina în alt loc” [8 p. 110, Omilia V, 6].

Considerăm că acest colectiv coral – Corul de Preotese al Episcopiei de Ungheni și Nisporeni – este, cu adevărat, unul inedit, iar prin activitatea ce o desfășoară deja de 9 ani reușește să scrie o pagină importantă în istoria artei corale bisericești autohtone și merită toate aprecierile credincioșilor și ale iubitorilor artei corale.

Referințe bibliografice

1. *Biblia sau Sfînta Scriptură*. Chișinău: Complexul de Edituri al Bisericii Ortodoxe din Moldova, 2008. (Tipografia Editurii “Universul”). ISBN 978-9975-47-008-7.
2. ROTARU, P. Cântarea liturgică basarabeană: opinii, comentarii, argumente. In: *Arta*, 2015. Ser. Arte audiovizuale. Chișinău, 2015, nr. 2, pp. 11–15. ISSN 2345-1181.
3. ROTARU, P. Continuitatea tradițiilor stilistice în muzica sacră din Moldova. In: *Arta*, 2008. Ser. Arte audiovizuale. Chișinău, 2008, pp. 31–34. ISSN 1857-1050.
4. ROTARU, P. Arta corală bisericească din Moldova: Pagini ale trecutului și prezentului. In: *Arta*, 2011. Ser. Arte audiovizuale. Chișinău, 2011, nr. 1, pp. 24–30. ISSN 1857-1050.
5. BARBANOI, H. *Creația corală bisericească a compozitorului Mihail Berezovschi din perspectiva tradițiilor muzicale ortodoxe*: tz. doct. în studiul artelor și culturologie. Chișinău, 2016.
6. Епархиальная хроника. В: *К.Е.В.*, 1899, nr. 18, p. e503, p. e514; *К.Е.В.*, 1900, nr. 15–16, pp. 446–449; *К.Е.В.*, 1901, nr. 16, p. 423; *К.Е.В.*, 1905, nr. 19, pp. e518–530; *К.Е.В.*, 1909, nr. 20, pp. a1–10.6.
7. GAJIM, I. Ipodiacon. Jumătatea de veac în mărturisirea credinței drept-măritoare, bucurie sfântă prin cântul duhovnicesc [online]. In: *Episcopia de Ungheni și Nisporeni*: Pagină oficială a Preasfințitului Petru, Episcop de Ungheni și Nisporeni [accesat 28 mai 2020]. Disponibil: <http://episcopia-ungheni.md/ro/anunturi/jumatatea-de-veac-in-marturisirea-credintei-drept-maritoare-bucurie-sfanta-prin-cantul-duhovnicesc/#gallery-1>.
8. GRIGORIE CEL MARE Sfântul. *Omilii la Profetul Iezechiel*. Trad. din lb. latină: Elena Sima, Ileana Ingrid Bauer. Iași: Doxologia, 2015. ISBN 978-606-666-289-5.

¹⁵ E-mail: serlem@mail.ru

¹⁶ E-mail: dianabunea@gmail.com